

ІНФРАСТРУКТУРА СТАРТАПІВ ЯК КОМПОНЕНТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

STARTUP INFRASTRUCTURE AS A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF THE INNOVATIVE ECONOMY IN UKRAINE

В умовах високого рівня глобалізації інноваційна економіка є ключовим драйвером сталого економічного зростання та конкурентоспроможності держав. Метою статті є обґрунтування напрямів формування інфраструктури стартапів як компоненти розвитку інноваційної економіки в Україні. Акцентовано увагу на взаємозв'язку між якісною інфраструктурною підтримкою стартапів і успіхом інноваційних проєктів, доведено, що інфраструктура є вирішальним чинником у масштабуванні технологічних стартапів. Визначено системні бар'єри, що стримують розвиток стартап-екосистеми в Україні: фрагментарність інфраструктури, недостатнє фінансування, відсутність цілісної державної стратегії, недосконалість правового поля та слабкий зв'язок між освітою і бізнесом. Формування ефективної інфраструктури стартапів потребує системного підходу: координації зусиль держави, бізнесу, академічної спільноти та міжнародних партнерів. Відповідна інфраструктура дозволить створити умови для стабільного зростання, технологічного прориву та інтеграції України в європейський інноваційний простір.

Ключові слова: стартапи, інноваційна інфраструктура, інноваційна економіка, підприємницька діяльність, екосистема стартапів.

УДК 330:338

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.17-75>

Стройко Т.В.¹

д.е.н., професорка,
Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова

Гилко М.В.²

аспірант,
Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова

Кильникевич О.М.

аспірант,
Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова

Stroiko Tetiana

Mylo Mykola

Kylynykevych Oleksandr

Admiral Makarov National University
of Shipbuilding

In conditions of high globalisation, an innovative economy is a key driver of sustainable economic growth and competitiveness of states. The purpose of this article is to justify the directions for the formation of start-up infrastructure as a component of the development of an innovative economy in Ukraine. In the context of global competition and rapid technological development, it is startups that act as conduits of innovation and a source of structural transformation of the national economy. The relevance of the transition from a raw material-based to an innovation-oriented economic model, in which the startup ecosystem should become the main source of value creation, technological development and employment growth, is substantiated. The article focuses on the relationship between high-quality infrastructure support for start-ups and the success of innovative projects, proving that infrastructure is a decisive factor in the scaling of technology start-ups. An overview of the current state of startup infrastructure in Ukraine is provided, and government initiatives to develop innovative infrastructure are examined in detail, including the creation of startup schools at leading universities aimed at combining science and entrepreneurship. Special attention is paid to supporting dual-use projects and the defence tech sector in response to the challenges posed by the war. Systemic barriers that hinder the development of the startup ecosystem in Ukraine have been identified: fragmented infrastructure, insufficient funding, lack of a comprehensive state strategy, imperfect legal framework, and weak links between education and business. The formation of an effective startup infrastructure requires a systematic approach: coordination of efforts between the state, business, the academic community, and international partners. The appropriate infrastructure will create conditions for stable growth, technological breakthroughs, and Ukraine's integration into the European innovation space. In the post-war period, startups can become focal points for the recovery of regional economies, drivers of employment, and generators of globally competitive solutions.

Key words: startups, innovation infrastructure, innovation economy, entrepreneurship, startup ecosystem.

Постановка проблеми. В умовах високого рівня глобалізації інноваційна економіка є ключовим драйвером сталого економічного зростання та конкурентоспроможності держав. В Україні, яка прагне інтеграції до глобального економічного простору, розвиток інноваційної екосистеми набуває стратегічного значення. Одним із центральних елементів цієї екосистеми є інфраструктура стартапів – комплекс організаційних, фінансових, технологічних і соціальних компонентів, що забезпечують підтримку та масштабування інноваційних проєктів. В умовах необхідності трансформації української економіки від сировинної моделі до інноваційної, що здатна генерувати високотехнологічні продукти та конкурувати на глобальному

ринку питання дослідження інфраструктури стартапів набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток стартап-екосистеми в Україні має значний потенціал, адже країна володіє потужним людським капіталом, зокрема висококваліфікованими ІТ-спеціалістами. Відповідно, з'явилася велика кількість досліджень пов'язаних з різними аспектами функціонування стартапів.

Зокрема, дослідження Губарєвої Є. [1] доводять, що українська стартап-екосистема є масштабованою та глобальною, а основною причиною успіху українських стартапів є креативність та кваліфікація їхніх розробників, які користуються попитом у багатьох компаній світу. Дослідники

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0044-4651>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2954-6644>

Волинського національного університету [2] також своїми дослідженнями також доводять високий потенціал та можливості розвитку стартапів в Україні.

Але Україна знаходиться лише на початку шляху, адже напрямок формування інфраструктури стартапів, їх розвитку є важливою компонентою розвитку для країн з високим рівнем доходу. В сучасному світі інновації, по суті, стали соціальним досягненням [3]. Не втрачає актуальності дослідження Star & Ruhleder [4], що вивчали інфраструктури як реляційні сутності, вбудовані в соціальний контекст. Тобто, для підприємця, який шукає фінансування, венчурний капітал є інфраструктурою, що дозволяє йому отримати фінансові ресурси – але для менеджера цього венчурного капіталу фонд є об'єктом її роботи, а не інфраструктурою.

Сучасні дослідники доводять, що інфраструктури нерозривно пов'язані з історією спільнот, які вони підтримують [5; 6] пояснюють, що «громади потребують інфраструктури, щоб існувати», оскільки інфраструктура дає громадам матеріальну основу, на якій вони можуть діяти разом. Таким чином дослідження інфраструктури стартапів є багатовекторною проблемою, яка може позитивно вплинути на формування післявоєнної економіки як на національному так і на регіональному рівнях.

Метою статті є обґрунтування напрямів формування інфраструктури стартапів як компоненти розвитку інноваційної економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальноновизнаним є визначення стартапу як тимчасової структури, яка створює новий оригінальний продукт в умовах високої конкуренції та невизначеності, спрямована на пошук та впровадження масштабованої бізнес-моделі [7]. Сучасні стартапи продовжують стикатися з низкою системних викликів, включаючи регуляторні та культурні виклики, але стабільно зростає кількість динамічних нових підприємств, які процвітають. Компанія McKinsey в 2021 році провела дослідження, щодо вивчення діяльності 1000 найкращих європейських технологічних стартапів, заснованих після 2000 року в 33 країнах, серед яких компанії 21-го століття, такі як Spotify, Aduen та BioNTech. Ці компанії було проаналізовано за 15 критичними вимірами зростання та змінними показниками (географія, фінансування, доходи). На основі цього [8] було визначено, що успішні європейські технологічні стартапи обирають один із чотирьох різних шляхів до успіху: мережа, масштаб, продукт або глибокі технології, кожен із яких має свої особливості щодо зростання доходів, кількості співробітників та інших подібних показників. Ці різні стратегічні ходи вимагають різних факторів підтримки,

але домінуюче значення при цьому залишається за інфраструктурою.

За даними Міністерства економіки України на сьогодні в нашій країні створено та функціонують (відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року): індустріальні, наукові та технопарки, центри інновацій та технологічного трансферу, інноваційні центри, центри комерціалізації, інноваційні бізнес-інкубатори, інвестиційно технологічний кластер, кластери, інноваційно-виробничі об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності) [9].

Екосистема стартапів в Україні наразі перебуває на етапі активації та представлена низкою локальних осередків у таких містах, як Київ, Одеса, Львів, Харків і Дніпро. Загальна кількість стартапів на ранній стадії розвитку оцінюється приблизно у 3,0 тис. одиниць.

Ключовим чинником, що стимулює розвиток української стартап-екосистеми, виступає сектор інформаційних технологій. У країні працює понад 4,0 тис. ІТ-компаній, а також 110 науково-дослідних та дослідно-конструкторських центрів, заснованих всесвітньо відомими міжнародними компаніями. За експертними оцінками, розвиток ІТ-сектору в Україні перевищує середньосвітові темпи зростання цієї галузі. Якщо у світі щорічне зростання ІТ-сектору коливається в межах 11,0–26,0%, то в Україні він зростає на рівні близько 20,0% на рік [10].

За даними дослідницької організації "Kauffman Foundation" протягом останніх 20 років 75% чистого зростання робочої сили було саме завдяки стартапам [11].

Однак, розвиток екосистеми стартапів в Україні гальмується дією низки інших факторів: недостатнє фінансування і, головним чином, за рахунок міжнародного капіталу; нерозвинена інфраструктура підтримки стартапів; брак експертизи і досвіду; несприятливий інвестиційний клімат; слабкі міжнародні зв'язки. Щоб уникнути цих обмежень і, водночас, зберегти зв'язки з українською екосистемою, стартапи все частіше звертаються до інфраструктури екосистеми стартапів країн ЄС.

Українські науковці одним з ключових стимулюючим факторів називають той факт, що Україна має достатньо розвинену систему вищої освіти та багато студентів технічних спеціальностей,

що значно посилює кадровий потенціал ІТ галузі й прискорює становлення української екосистеми стартапів. Проте випускникам з технічною освітою бракує знань з організації та управління бізнесом, маркетингу, фінансів, підприємництва та економіки [12].

Ще однією проблемою є те, що держава є досить слабкою ланкою в інфраструктурі стартапів України. Давно назріли зміни у законодавстві, спрямовані на захист інтересів міноритарних акціонерів та підприємців, а також адаптацію міжнародного досвіду ведення і стимулювання малого бізнесу. Зокрема, спеціалісти пропонують запровадити мінімальні ставки оподаткування у перші три роки після створення компанії, як це роблять в інших країнах. Такі “податкові канікули” дадуть змогу створити більш конкурентні умови для ведення бізнесу молодими компаніями [13].

Хоча деякі кроки у формуванні інфраструктури стартапів в Україні ініціюється також і на рівні держави. Зокрема, у 2018 році за ініціативою міністра фінансів України було створено Український фонд стартапів, який з 2023 року перейшов до сфери управління Міністерства цифрової трансформації. Цей фонд було створено як державну інституцію, що допомагає інноваційним проектам та технологічним стартапам залучити кошти на ранніх етапах та запустити власні проекти. Тобто фонд створювався як драйвер розвитку стартап-екосистеми, щоб забезпечити умови для зростання інноваційної сфери, сформувати позитивний інвестиційний імідж tech індустрії України за кордоном, репрезентувати українські інноваційні рішення у всьому світі [14].

З початку повномасштабного вторгнення Український фонд стартапів переорієнтувався на військові потреби, зосередивши зусилля на підтримці проектів у сферах defense tech та deep tech. Наразі активно реалізуються програми з підтримки проектів подвійного призначення та інноваційних ваучерів.

Від 24 лютого 2022 року Фонд організував перші хакатони в галузі defense tech у партнерстві з Армією дронів і запустив найшвидший у світі fast track для допуску дронів до експлуатації – цією процедурою вже скористалися 25 виробників.

Щодо загальної грантової активності Фонду після 24 лютого 2022 року: 33 українські стартапи отримали гранти; лише 3 стартапи змушені були призупинити свою діяльність.

Крім того, Український фонд стартапів став лідером серед інвесторів в українські проекти після початку повномасштабної війни, уклавши рекордну кількість угод у цей період. Тільки за останній рік випускники грантових програм залучили понад 10 млн доларів США інвестицій. Загальний обсяг інвестицій у стартапи Фонду до цього перевищив 45 млн доларів США.

Серед найбільш успішних стартапів – відомі у світі компанії: Esper Bionics, Awesomic, Upswot, Finmap, Zeely та інші.

Український фонд стартапів став першим українським партнером Європейської інноваційної ради (EIC) у межах програми EIC Ecosystem Partnerships and Co-Investment Support; приєдналися до пан'європейського консорціуму InterHEI EIT Food&Health та Govtech; надали гранти українським наукоємним стартапам на суму 125 тис. доларів США; підтримали українські МСП у межах програми EU4Business на суму 100 тис. євро; разом із партнерами залучили 20 млн євро на розвиток українських deep tech інновацій; реалізували понад 80 спільних проектів і ініціатив з українськими та міжнародними партнерами.

Також в Україні досить поширена практика підтримки інноваційних проектів в університетах. За даними Міністерства освіти і науки України в квітні 2024 року було започаткувало експериментальний проєкт зі створення стартап-шкіл на базі вищих навчальних закладів. Ця ініціатива є складовою державної політики, спрямованої на зміцнення зв'язку між наукою та бізнесом задля стимулювання інноваційного розвитку країни. Попередньо урядом було ухвалено відповідну постанову, яка створила правове підґрунтя для реалізації проєкту.

У результаті відкритого конкурсу було відібрано шість університетів, які стали базовими осередками для створення інкубаторів-акселераторів стартапів. До цього переліку увійшли: Національний авіаційний університет, Вінницький національний технічний університет, Київський академічний університет, Сумський державний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» та Національний університет «Одеська політехніка». Основними критеріями відбору були здатність до комерціалізації наукових результатів, наявність інноваційної інфраструктури, досвід взаємодії з бізнесом і потенціал для розвитку стартап-екосистем відповідно до державних пріоритетів.

Фінансова підтримка, передбачена для кожного переможця конкурсу, може сягати до 1,5 мільйона гривень, що має забезпечити запуск та розвиток стартап-шкіл протягом 2024–2026 років. Основні функції новостворених структур охоплюють підтримку стартапів на всіх етапах – від пошуку ідей до виходу на ринок. Це включає фінансову й консультативну допомогу, розроблення бізнес-моделей, формування інвестиційних стратегій, сприяння першій реалізації інноваційної продукції, а також доступ до науково-технічної бази та інфраструктури. Окрема увага приділяється організації демонстрацій для потенційних інвесторів і зацікавлених сторін.

Крім того, стартап-школи виконуватимуть функцію координаційних центрів для налагодження співпраці між інноваторами, представниками реального сектору економіки, іншими університетами, науковими установами та Фондом розвитку інновацій. У межах освітньої та консультативної діяльності планується надання підтримки у сфері розвитку бізнесу, супроводу стартапів, участі у міжнародних програмах (зокрема Horizon Europe, COST), а також популяризація інноваційної культури в академічному середовищі.

Стартап-школи зосередяться на розвитку інноваційної продукції у таких пріоритетних напрямках: Defence Tech, MedTech, AgriTech, XR, AUV, BioTech, GreenTech, штучний інтелект (AI), напівпровідникові технології (Semiconductors), безпечний кіберпростір (Secure Cyberspace), Fluid Economy, EdTech та GovTech. Співпраця університетів із бізнесом у цих галузях сприятиме створенню технологічних рішень, актуальних для національних і глобальних викликів [15].

У фінансуванні стартапів все активнішу участь беруть приватні міжнародні та вітчизняні інституції. Зростає як загальна кількість стартапів, так і кількість успішних стартапів, що отримали світове визнання.

Але на сучасному етапі, в Україні відсутня вертикаль управління процесом розвитку екосистеми стартапів, її елементи не вбудовані в єдину конструкцію, заходи політики державних органів влади не є комплементарними, а дії – не узгоджені в частині механізмів сприяння становленню інноваційних стартапів в інтересах економіки України. Нині, на етапі розбудови екосистеми стартапів в Україні її ядром є компанії, чий бізнес пов'язаний з програмним забезпеченням та онлайн-послугами.

За інформацією Українського фонду стартапів (UFS), структура стартапів, що подають заявки на отримання допомоги, за видами діяльності є такою: великі дані – 17%, стиль життя – 15%, ЗМІ та реклама – 11%, штучний інтелект – 11%, охорона здоров'я – 10%, агротехнології – 7%, фінансові технології – 5%, інше – 24%. Більшість з цих стартапів мають бізнес, пов'язаний з мобільними девайсами (40%), торговельними майданчиками та електронною комерцією (33%) [14].

Інноваційна інфраструктура взаємодіє з ширшими культурними, соціальними, економічними та матеріальними умовами, в які вона вбудована. Спільнота, яка створює нову інфраструктуру, повинна враховувати можливості та недоліки існуючої інфраструктури. Підприємці в країнах з середнім рівнем доходу повинні обходити або трансформувати інфраструктуру, яка погано пристосована для інноваційних галузей, наприклад, освітню систему та фінансову систему.

Ефективне повоєнне відновлення України можливе за умови трансформації української економіки від сировинної моделі до інноваційно орієнтованої. При цьому ключовим інструментом повинен стати розвиток інфраструктури стартапів як складової інноваційної екосистеми. Проведене дослідження показало, що ефективна інфраструктура стартапів здатна не лише сприяти генерації інновацій, а й формувати фундамент для довготривалого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності країни та її інтеграції у глобальні економічні процеси.

Висновки. В сучасних умовах Україна має низку передумов для розвитку потужної стартап-екосистеми: високий рівень людського капіталу, активний ІТ-сектор, наявність дослідницьких центрів, а також зростаючу кількість інституцій, орієнтованих на підтримку інноваційних ініціатив.

Разом із тим, інфраструктура стартапів в Україні залишається фрагментованою. Відсутність системного розвитку екосистеми, обмежене фінансування, слабкий інвестиційний клімат, високий рівень оподаткування та недостатній рівень координації між державними органами, науковими установами та бізнесом перешкоджають повноцінному розвитку. Часто українські стартапи змушені шукати інфраструктурну підтримку за кордоном, переорієнтовуючись на європейські ринки.

Досвід провідних європейських країн засвідчує, що успіх стартапів значною мірою залежить від гнучкої, адаптивної та доступної інфраструктури, яка враховує специфіку різних бізнес-моделей та технологічних напрямів. Хоча функціонування стартап-підприємництва в Україні мають свої унікальні риси, зумовлені економічними, політичними та соціальними факторами [16].

Формування сталого інноваційного середовища вимагає системних та скоординованих дій з боку держави, освітніх і наукових інституцій, бізнесу та міжнародних партнерів. Особливу роль відіграє стратегічне планування, впровадження податкових стимулів, розвиток венчурного фінансування, а також інституційна підтримка стартапів на всіх етапах їхнього життєвого циклу.

Таким чином, інфраструктура стартапів є не лише технічною або організаційною складовою, а й соціально-економічним механізмом, що формує нову якість національної економіки. Її ефективне функціонування здатне забезпечити прорив в інноваціях, збільшення робочих місць та загальне зростання добробуту. У післявоєнний період саме стартапи можуть стати точками зростання регіональних економік, каталізаторами технологічних змін і інтеграції України до європейського інноваційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Губарева І. Екосистеми стартапів в Україні: проблеми, тенденції, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-95>
2. Сак Т. В., Шостак Л. В., Вознюк Ю. С. Розвиток стартапів в Україні: теоретичні аспекти, тенденції, можливості. *Економіка та управління національним господарством*. 2022. № 65. С. 43-48. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct65-7>
3. Tuomi, I. (2006). *Networks of Innovation: Change and Meaning in the Age of the Internet*. Oxford University Press.
4. Star, S. L., & Ruhleder, K. (1996). Steps Toward an Ecology of Infrastructure: Design and Access for Large Information Spaces. *Information Systems Research*, 7.
5. Bowker, G. C., & Star, S. L. (2000). *Sorting Things Out: Classification and its Consequences*. MIT Press.
6. Engeström, Y., & Ahonen, H. (2002). On the Materiality of Social Capital. *Activity Theory and Social Capital*. Technical Reports, 5.
7. Blank, S., Dorf, B. (2013). *The Startup Owner's Manual*; trans. From Eng. Moscow: Alpina Publisher. 616 p.
8. McKinsey&Company. Winning formula: How Europe's top tech start-ups get it right. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/technology-media-and-telecommunications/our-insights/winning-formula-how-europes-top-tech-start-ups-get-it-right>
9. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoInfrastrukturi>
10. Дума О. І., Завтура К. О. Екосистема стартапів в Європі: кращі практики та кроки для України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 119-130.
11. Kane T. The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction. 2010. URL: http://www.kauffman.org/~media/kauffman_org/researchreportsandcovers/2010/07/firm_formation_importance_of_startups.pdf
12. Ситник Н.І. Сучасний стан та перспективи розвитку екосистеми стартапів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 27. Частина 2. URL: www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/30.pdf
13. Garland R. Venture investments soar, driven by laterstage deals. *The Wall Street Journal*. 3 February 2015. URL: <https://www.wsj.com/articles/venture-investments-soar-driven-by-laterstage-deals-1421296203>
14. Український фонд стартапів. Офіційний сайт. URL: <https://usf.com.ua/about-usf>
15. У 6 вишах з'являться інноваційні стартап-школи. Там розвиватимуть напрями AI, Defence Tech і Secure Cyberspace. URL: <https://dou.ua/lenta/news/startup-schools-in-university/>
16. Стройко Т. В., Константинов В. А. Теоретико-методологічні основи формування стартап-підприємництва. *Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво*. 2024. № 2(132). С. 104-109. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-18>

REFERENCES:

1. Hubarieva, I. (2023). Ekosystemy startapiv v Ukraini: problemy, tendentsii, perspektivy. *Ekonomika ta suspilstvo*, (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-95> (in Ukrainian)
2. Sak T. V., Shostak L. V., Vozniuk Yu. S. (2022). Rozvytok startapiv v Ukraini: teoretychni aspekty, tendentsii, mozhlyvosti. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. № 65. P. 43-48. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct65-7> (in Ukrainian)
3. Tuomi, I. (2006). *Networks of Innovation: Change and Meaning in the Age of the Internet*. Oxford University Press.
4. Star, S. L., & Ruhleder, K. (1996). Steps Toward an Ecology of Infrastructure: Design and Access for Large Information Spaces. *Information Systems Research*, 7.
5. Bowker, G. C., & Star, S. L. (2000). *Sorting Things Out: Classification and its Consequences*. MIT Press.
6. Engeström, Y., & Ahonen, H. (2002). On the Materiality of Social Capital. *Activity Theory and Social Capital*. Technical Reports, 5.
7. Blank, S., Dorf, B. (2013). *The Startup Owner's Manual*; trans. From Eng. Moscow: Alpina Publisher. 616 p.
8. McKinsey&Company. Winning formula: How Europe's top tech start-ups get it right. Available at: <https://www.mckinsey.com/industries/technology-media-and-telecommunications/our-insights/winning-formula-how-europes-top-tech-start-ups-get-it-right>
9. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Ofitsiyni sait. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoInfrastrukturi> (in Ukrainian)
10. Duma O. I., Zavtura K. O. (2021) Ekosystema startapiv v Yevropi: krashchi praktyky ta kroky dlia Ukrainy. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*. № 3 (1). P. 119-130. (in Ukrainian)
11. Kane T. The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction. — 2010. Available at: http://www.kauffman.org/~media/kauffman_org/researchreportsandcovers/2010/07/firm_formation_importance_of_startups.pdf
12. Sytnyk N. I. (2017). Suchasnyi stan ta perspektivy rozvytku ekosystemy startapiv v Ukraini. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, Vypusk 27 (2). Available at: www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/30.pdf (in Ukrainian)
13. Garland R. Venture investments soar, driven by laterstage deals. *The Wall Street Journal*. 3 February 2015. Available at: <https://www.wsj.com/articles/venture-investments-soar-driven-by-laterstage-deals-1421296203>
14. Ukrainskyi fond startapiv. Ofitsiyni sait. Available at: <https://usf.com.ua/about-usf>
15. U 6 vyshakh z'iavliaisia innovatsiini startap-shkoly. Tam rozvyvatymut napriamy AI, Defence Tech i Secure Cyberspace. Available at: <https://dou.ua/lenta/news/startup-schools-in-university/>
16. Stroiko T. V., Konstantynov V. A. (2024). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia startap-pidpriemnytstva. *Derzhava ta rehiony. Seriiia Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. № 2(132). P. 104-109. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-18>